

**РЕВАЛОРИЗАЦИЈА СТАЛНЕ ИМОВИНЕ И ЊЕНЕ
ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ПОСЛОВНИ РЕЗУЛТАТ**
**REVALORIZATION OF PERMANENT PROPERTY AND ITS IMPLICATIONS
ON BUSINESS RESULT**

Јован Вукашиновић¹

Универзитет Привредна академија, Факултет за економију и инжењерски
менаџмент – ФИМЕК, Нови Сад, Србија

Сажетак: Концепт накнадне процене сталне имовине по фер вредности отвара бројне могућности злоупотреба чији је циљ приказивање финансијског положаја и резултата пословања далеко од чињеничног стања. Проблем је још значајнији имајући у виду високо учешће сталне имовине у структури активе великих али и средњих правних лица где ефекти злоупотреба посебно долазе до изражаја што је и био један од мотива да се у овом раду приступи осветљавању овог проблема. Препознавање техника креативног рачуноводства а нарочито технике агресивне ревалоризације сталне имовине од стране форензичара, ревизора, пореских инспектора али и остале заинтересоване јавности у циљу спречавања и процесуирања такве праксе сматра се преко потребним имајући у виду штете због избегавања пореза на добит и приказивања лажне финансијске ситуације.

Кључне речи: фер вредност, стална имовина, злоупотребе, агресивно рачуноводство.

Abstract: The model of additional estimation of permanent property based on fair value provides many possibilities for abuse with the aim to report a financial position which is significantly different from the genuine one. This issue is even more important taking into account the importance of permanent property in the structure of assets of large and medium-sized legal entities where the effects of abuse are particularly obvious. The aim of this paper is to provide an insight into this issue. Detecting the techniques of creative accounting and the technique of aggressive revalorization of permanent property in particular by forensics, auditors, state authorities and others in order to prevent the processing of such practice is considered significant having in mind the damage resulting from evading income tax and reporting fake financial situation.

Key words: fair value, permanent property, abuse, aggressive accounting.

УВОД

Финансијски извештаји би требало да представљају најзначајнији инструмент менаџмента али и осталих заинтересованих субјеката о финансијском положају и зарађивачкој моћи ентитета. Финансијско извештавање треба схватити као процес припреме, израде и обелодањивања финансијских извештаја као

¹ vukasinovicj@hotmail.com

временски димензионираних квантитативних рачуноводствених информација о стању и успеху предузећа. Рачуноводство бележи све настале пословне промене, располаже са свим релевантним подацима и информацијама о променама на имовини, капиталу, обавезама, приходима и расходима и самим тим је у могућности да припрема и презентује финансијске извештаје који треба да задовоље најшире интересе власника капитала и других корисника информација. Али, баш из наведених разлога рачуноводство је у могућности да припрема и презентује финансијске извештаје који су далеко од реалности како би се из одређених разлога улепшала стварна слика о финансијском положају и резултату или избегло плаћање пореских обавеза.

Концепт „фер вредности“ по самој својој природи, отвара многа питања и дилеме и простор за разне манипулације у финансијским извештајима, нарочито услед тога што је то још увек нерегулисана материја и за многе „terra incognita“, у смислу различитих тумачења, игнорисања рачуноводствених стандарда, превелике флексибилности у проценама итд., што отвара простор великој субјективности и самим тим злоупотребама. Пренаглашена ревалоризација је један од облика и техника примене креативног рачуноводства.

У Концептуалном оквиру за финансијско извештавање се назначује да су „финансијски извештаји у великој мери засновани на проценама, просуђивањима и моделима, а не на егзактним описима. Концептуални оквир утврђује концепте на којима се темеље такве процене, просуђивања и модели“ (Концептуални оквир за финансијско извештавање, ЦЈ 11). Самим тим и агресивна (пренаглашена) ревалоризација сталне имовине (нарочито некретнина, постројења и опреме), али и финансијских инструмената који се вреднују по фер вредности, отвара бројне проблеме имајући у виду да јој је основни циљ стварање слике мање задужености јер се тиме повећава позиција укупног а самим тим и сопственог капитала и смањује учешће обавеза у пасиви биланса стања, али и манипулације са умањењем прихода или повећања расхода што се директно одражава на утврђивање лажне пореске основице за плаћање пореза на добит. У том циљу је развијено креативно рачуноводство чији је саставни део и агресивно рачуноводство (aggressive accounting) као једна од од најчешће примењиваних техника манипулисања резултатом и финансијским положајем.

Креативно рачуноводство се може дефинисати као скуп радњи у рачуноводственој пракси које намерно одступају од рачуноводствених стандарда, смишљена злоупотреба флексибилно-

сти, бројева, рачуноводствених техника (нарочито књижења) да би се екстерним корисницима информација презентовала жељена а не стварна финансијска позиција ентитета и његова зарађивачка способност односно пословни резултат. Свако начело, сваки стандард и законска норма могу бити злоупотребљени па самим тим и ревалоризација различитим флексибилним методама процене чиме се може битно утицати на рачуноводствене извештаје, а једна од често коришћених је и подручје злоупотребе флексибилности на подручју ревалоризације сталне имовине.

У овом раду је приказана примена агресивног (креативног) рачуноводства на подручју ревалоризације сталне имовине (некретнине, постројења и опрема) јер су у пракси најчешће појављују грубе манипулације (прецењивање или потцењивање имовине, смањења или увећања прихода, манипулације са пореском основицом итд.) које су у супротности са оквирима који су дефинисани рачуноводственим стандардима, законима, начелима уредног рачуноводства и билансирања, рачуноводственим политикама и коначно етиком.

Процењивање имовине по методи фер вредности изазивало је бројне контроверзе које су предмет проучавања бројних аутора из области рачуноводства и пословних финансија. Светска финансијска криза је била повод за преиспитивање подобности примене фер вредности о чему је доста писано и од домаћих аутора (видети: Stojilković, 2010; Stojilković, 2011; Јухас, 2011; Шкарић Јовановић, 2009; Шкарић Јовановић, 2011; Павловић, & Љумовић, 2009). Проблеми у вези примене фер вредности су и даље актуелни о чему сведочи велики број недавно објављених радова (Видети: Gaynor, McDaniel, Montague, N. R., & Sierra, 2013; Bratten, Causholli, & Khan, 2016; Müller, Riedl, & Sellhorn, 2015; Griffith, 2015; Song, 2015; Evans, Hodder, & Hopkins, 2014; Goh & Yong, 2015; Lawrence, Siriviriyakul, & Sloan, 2015; Hirst, Ferreira, Kräussl, Landsman, Nykyforovych, & Pope 2018; McDonough, & Shakespeare, 2015; Song, 2015; McDonough, & Shakespeare, 2015; Knežević, et al, 2016; Siekkinen, 2016; Barker, & Schulte, 2017; Bhat and Ryan 2015; Jolinzer, & Nikolova, 2018; Fiechter, & Novotny-Farkas, 2017; Chen, Shroff, & Zhang, 2017; Chung, Goh, & Yong, 201; Bell, 2017; Skoda, & Bockova, 2018; Ramasamy, Kumar, & Saldi, 2018; Springer, Zamora-Ramírez, & Morales-Díaz, 2018; Gokcen, & Teraman, 2018; Cenciarelli, De Santis, & Greco, 2018; Busso, 2018. итд.).

1. РАЗГРАНИЧЕЊЕ АГРЕСИВНОГ И КОНЗЕРВАТИВНОГ РАЧУНОВОДСТВА

У основи агресивног (агресивно у смислу пренаглашено) рачуноводства је флексибилност која је допуштена међународном професионалном рачуноводственом регулативом (МРС, МСФИ) у процењивању по фер вредности (Fair Value Accounting) имовине, обавеза, прихода и расхода. Сам термин „агресивно“ не може се увек посматрати у негативном смислу односно агресиван приступ рачуноводству не мора бити обавезно и преварно рачуноводство ако се појављује у оквирима које дозвољавају рачуноводствени стандарди и порески закони. Дакле, уколико се користи флексибилни приступ проценама чији циљ није злоупотреба, свесно улепшавање финансијских извештаја који су далеко од чињеничног стања, тада се не може говорити о агресивном рачуноводству као негативној појави. Али, код агресивног рачуноводства постоји и тзв. „сиво подручје“ (grey area) када је веома тешко да се утврди граница да ли реч о допуштеној пракси флексибилности, оквирима које допуштају рачуноводствени стандарди и порески закони или је реч о превари. Управо је флексибилност проузроковала настанак „hocus-rocus“ рачуноводства и рачуноводствених пракси и то: big bath, креативно рачуноводство мерцера, стварање резерви (cookie jar reserves), итд. Где је граница између агресивног рачуноводства које допуштају стандарди и порески закони а почиње преварно агресивно рачуноводство није јасно иако су у литератури из ове области многи аутори покушавали да је дефинишу. (Видети опширније: Marai, Pavlović, 2013). Зато се и може говорити о постојању „сиве зоне“ односно да ли је реч о агресивном рачуноводству у исправном значењу и пракси или је реч о манипулацијама срачунатим да се корисници информација преваре и да се стање прикаже бољим или горим него што то стварно односно чињенично стање показује, а у зависности од интереса власника/ менаџмента.

У литератури постоје раличите дефиниције агресивног рачуноводства. Агресивно рачуноводство се најчешће користи као термин за описивање наглашеног и намерног избора и примене рачуноводствених начела с циљем добијања жељених резултата, типично виших текућих зарада, при чему је та пракса у складу с општеприхваћеним рачуноводственим начелима или није. Агресивна рачуноводствена пракса је најчешће преварно финансијско извештавање кад постоји намера преваре помоћу необјективне материјалне грешке која доводи до заблуде позивајући се на важеће прописе. Агресивно рачуноводство је део креативног рачуноводства,

тачније насилно рачуноводство односно претеран и намеран избор и примена рачуноводствених начела и поступака да би се добио жељени резултат. Агресивно рачуноводство је и пракса неправилног састављања биланса успеха како би се удовољило инвеститорима и надувала цена акција. Када се ради ових, или других унапред одређених циљева селективно примњују рачуноводствене политике, тада се говори о агресивном рачуноводству иницираном од стране менаџмента предузећа. Оно је све више у центру пажње, откако су актуелзовани покушаји компанија да неадекватно увећавају своје приходе. Агресивно рачуноводство је, дакле, део креативног рачуноводства, има увек неки унапред задати циљ од стране менаџмента, представља у огромном броју случајева злоупотребу процене по фер вредности али и рачуноводствених начела и коначно довођење у заблуду корисника информација проистеклих из таквих финансијских извештаја.

На другој страни конзервативно (неутрално, традиционално) рачуноводство базира се на чврстим рачуноводственим начелима која одређују основну концепцију рачуноводства а самим тим и биланса стања и успеха имајући у виду њихову органску повезаност. Међу најзначајнијим начелима уредног, конзервативног, књиговодства и билансирања која су усмерена на заштиту од самовоље у процењивању имовине и резултата је начело опрезности које прописује правило да набавна вредност односно цена коштања представља горњу границу вредновања имовине (по условом да набавна цена и цена коштања нису више од владајућих цена на тржишту), да горњу границу расподељивог чини остварени резултат верификован на тржишту односно захтев да се забрани и онемогући расподела нереализованих добитака (начело реализације) и да се сви губици морају приказати (објективирати) у пуном износу без обзира да ли су и остварени (начело импаритета). Осим тога, начело опрезности захтева и одмеравање прихода на ниже и одмеравање расхода на више, спречавање потцењивања резултата из спекулативних разлога и са тим у вези правило да се на имовину примењује начело најниже вредности а на пасиву (обавезе) начело највише вредности. Рачуноводствена начела чине основу међународних рачуноводствених стандарда. У Србији ентитети у зависности од величине и сектора коме припадају примењују непосредно МРС/МСФИ, МСФИ за мале и средње ентитете или Правилник о начину признавања, вредновања, презентације и обелодањивања позиција у појединачним финансијским извештајима микро и других правних лица („Сл. гл. РС“, бр. 118/2013 и 95/2014). (Видети опширније у: Андрић, Вуковић, 2015).

2. ПРИМЕНА МОДЕЛА РЕВАЛОРИЗАЦИЈЕ ПРЕМА МРС 16 И МСФИ 13

Релевантна међународна професионална рачуноводствена регулатива која даје могућност примене модела ревалоризације су пре свега МРС 16 Некретнине, постројења и опрема и МСФИ 13 Одмеравање фер вредности. Поред међународне професионалне регулативе за примену модела фер вредности у нашој земљи битно је познавати и одговарајуће одредбе Закона о рачуноводству и Закона о порезу на добит правних лица, Закон о порезима на имовину, подзаконска акта у виду правилника, упутстава и уредби која ближе тумаче одредбе поменуте регулативе као и интерна регулатива односно општа акта којима се дефинише рачуноводствена политика. Основна интенција доношења поменуте регулативе била је да се применом модела ревалоризације (фер вредности) омогући ентитетима приближавање финансијских извештаја чињеничном стању односно постојећим тржишним условима. Ентитет је обавезан да некретнине, постројења и опрему који испуњавају услове да буду признати као средство иницијално одмерава по својој набавној вредности/цени коштања (МРС 16, параграф 15). Међутим, након иницијалног признавања ентитет може да се определи или за модел набавне вредности или за модел ревалоризације што је обавезан да дефинише својом рачуноводственом политиком и конкретизује општим актом (МРС 16, параграфи 29, 30 и 31). Битно је истакнути да ентитет није обавезан да примењује процену по фер вредности већ има слободу одлучивања што мора да дефинише својом интерном регулативом. Некретнине, постројења и опрема чија се фер вредност може поуздано одмерити, књиже се по ревалоризованом износу, који представља њихову фер вредност надатум ревалоризације умањену за накнадну акумулирану амортизацију и накнадне акумулиране губитке због умањења вредности (обезвређења). Дакле, у билансу стања некретнине, постројења и опрема биће исказане по поштеној (фер) вредности која је добијена проценом а не применом неког коефицијента као што је рецимо стопа раста цена на мало. Као поштена (фер) вредност може се узети тржишна (продајна) вредност или амортизовани трошкови замене (МРС 16, параграф 16). Фер вредност земљишта и објеката обично се утврђује проценом, коју врше стручно оспособљени процењивачи, на основу тржишних доказа. Фер вредност постројења и опреме је обично њихова тржишна вредност која се утврђује проценом (МРС 16, параграф 32). Када не постоји тржишни доказ вредности процена се врши по

амортизованој вредности њихове набавке (у случајевима када се ради о специфичним постројењима и опреми које су углавном везане за производни процес и ретко се продају). Амортизовани трошкови замене представљају у основи текућу вредност некретнина, постројења и опреме, дакле онај износ новца који је потребан да би се она поново набавила али под текућим условима на тржишту ставу (Оквир за припремање и уприказивање финансијских извештаја, став 100 б). Поштена вредност земљишта и грађевинских објеката је тржишна вредност утврђена на бази тржишног доказа а врше је професионално квалификовани односно квалификовани процењивачи МРС 16, параграф 32). Иако процена сталне имовине по фер вредности не мора да се врши на крају сваког периодичног обрачуна (тачније на крају календарске године) потребно је да се врши у интервалима довољно редовно, да би се обезбедило да се књиговодствена вредност битно не разликује од вредности до које би се дошло коришћењем фер вредности на крају извештајног периода односно да буде што приближнија фер вредности. Учесталост процене сталне имовине по фер вредности зависи од кретања њене поштене вредности на тржишту односно што је она динамичнија и подложнија интезивним тржишним кретањима, техничком застаревању и појавом супериорније опреме и постројења учесталост процене мора бити већа. Неке некретнине, постројења и опрема могу показивати знатна и променљива кретања фер вредности, због чега је потребно вршење ревалоризације једном у току године. Код оних некретнина, постројења и опреме код којих су кретања фер вредности незнатна, није потребно тако често ревалоризовање једном на сваких три или пет година “(МРС 16, параграф 34). Енитет може, поштујући начело материјалности, да рачуноводственом политиком у свом општем акту квантификује праг материјалности рецимо у виду процента одступања фер вредности од књиговодствене вредности имајући у виду да МСФИ/МРС нису дефинисали неки прецизан метод утврђивања материјалности.

Осим некретнина, постројења и опреме која ће се продати у периоду од дванаест месеци (стална средства намењена продаји) која не могу бити предмет ревалоризације, сва остала стална имовина (пољопривредно и грађевинско земљиште, грађевински објекти, инвестиционе некретнине, биолошка средства, постројења и опрема, некретнине, нематеријална улагања, постројења и опрема у припреми (осим инвестиционих некретнина и биолошких средства у припреми) као и улагања на туђим сталним средствима могу бити предмет ревалоризације. Осим поменутих ограничења,

ревалоризацијом се, према томе, могу обухватити сва стална средства са роком трајања преко годину дана.

Фер вредност земљишта и објеката процењују стручно оспособљени процењивачи, на основу тржишних доказа. Фер вредност постројења и опреме је обично њихова тржишна вредност која се утврђује проценом (МРС 16, параграф 32). Када не постоји доказ фер вредности на тржишту, због специфичне природе некретнине, постројења и опреме и због тога што се такве ставке ретко продају, осим као део континуираног пословања МРС 16 предиђа коришћење добитног приступа или приступа амортизованих трошкова замене (МРС 16, параграф 33).

Да ли се проценом по фер вредности постиже рачуноводствени идеал односно истинито и поштено приказивање финансијског положаја и резултата пословања ентитета?

У том смислу бројни критичари указују на слабости примене овог концепта.

Пре свега, у моделу фер вредности присутан је субјективизам приликом процене имовине, али често и велики трошкови на име накнада за проценитеље .Отуда и највећи број проблема који се могу појавити у виду великог одступања од стварних кретања на тржишту. Наиме, у случајевима када је процењена фер вредност већа од садашње књиговодствене вредности повећава се вредност сталне имовине у активи биланса стања а позитивна разлика између набавне и исправке вредности пре и после ревалоризације повећава ревалоризационе резерве у пасиви биланса чиме се повећава сопствени и укупан капитал. Повећање сопственог у односу на позајмљени капитал смањује степен задужености (односно позајмљеног у односу на сопствени и укупан капитал)

Уколико је процена по фер вредности ближа тржишним вредностима за стална средства која су била предмет процене, утолико ће и биланс стања исказивати поштенији и реалнији финансијски положај и вредност имовине.

Негативни ефекти процене по фер вредности су далеко бројнији.

Повећањем набавне вредности сталне имовине повећава се и основица за обрачун рачуноводствене амортизације а тиме и повећање трошкова амортизације што има директан утицај на смањење пословног (бруто) добитка – ЕБИТ, у билансу успеха (овај негативан ефекат процене по фер вредности на добит је могуће донекле неутралисати тако што се део формиране ревалоризационе резерве у висини која одговара разлици између амортизације обрачунате на ревалоризовану и набавну вредност пре

ревалоризације може пренети у нераспоређену добит). Али, повећање рачуноводствене амортизације применом фер вредности нема ефекат на смањење основице за опорезивање добити у смислу плаћања мањег пореза на добит јер се у пореском билансу признаје само пореска амортизација.

Осим тога, финансијски резултат у концепту фер вредности је нижи, стопа приноса на капитал је нижа, а сами трошкови примене концепта виши, све супротно од концепта набавне вредности/историјског трошка. Увећана књиговодствена вредност имовине представља и повећану књиговодствену вредност која представља вишу основицу за обрачун пореза на имовину. Већи порез на имовину представља већи трошак а тиме и директан утицај на смањење добити. Ревалоризационе резерве нису предмет расподеле осим у случајевима када се стална имовина која је била предмет процене по фер вредности прода, размени, расходује, уништи због више силе и отуђи на било који други начин. Тек тада се сразмерни део ревалоризационе резерве може пренети у нераспоређену добит која се потом може расподелити за дивиденде, покриће губитака, повећање сопственог капитала итд. Ревалоризационе резерве немају утицај на побољшање ликвидности и солвентности нити имају утицај на новчане токове јер не долази ни до каквог прилива и одлива новца, не мења се износ нето обртних средстава. Повећање вредности може да доведе до повећање величине ентитета а што може проузроковати низ негативних импликација као што је прелазак из малог у средње правно лице или из средњег у велико. Уколико пређе из малог у средње правно лице ентитет постаје обвезник екстерне ревизије финансијских извештаја сваке године, има обавезу да примењује МРС/МСФИ, има право на мањи порески кредит по основу улагања у стална средства.

Процена сталне имовине по фер вредности отвара велике могућности злоупотреба и манипулација у погледу исказивања нереалног финансијског положаја и резултата у финансијским извештајима. Наша земља нема националне стандарде процењивања, не постоји институт овлашћеног проценитеља имовине, није нити једним стандардом или законском одредбом дефинисано какве квалификације и знања треба да поседује процењивач, да ли треба ангажовати спољњег процењивача или то може да буде лице запослено код правног лица, итд. Овако нерегулисана материја процењивања широко отвара врата произвољностима, субјективизму, манипулацијама и злоупотребама и у крајњој линији нас удаљава од рачуноводственог идеала да финансијски положај и резултат пословања буду приказани поштено и тачно.

За разлику од Србије у националним законодавствима западних земаља постоји посебан институт овлашћеног процењивача и посебни Међународни стандарди процењивања (*International Valuation Standards*) које доноси и ревидира Комитет за Међународне стандарде процењивања (*The International valuation Standards Committee- IVSC - www.rics.org*). Својеврсна „брана“ манипулацијама са проценом фер вредности јесу овлашћења ревизору садржана у Међународним стандардима и саопштењима ревизије, уверавања и етике (МСР) која обавезују ревизора да прибави довољно одговарајућих ревизијских доказа да су мерења и обелодањивања фер вредности у складу са утврђеним Оквиром за финансијско извештавање правног лица (МСР 545, параграф 17). Ревизор треба да процени да ли правно лице доследно примењује метод мерења фер вредности, да размотри утицај накнадних догађаја на мерење и обелодањивање фер вредности у финансијским извештајима и да се изјасни у свом ревизорском извештају да ли су обелодањивања о фер вредностима које је извршило правно лице у складу са Оквиром за финансијско извештавање (МСР 545, параграфи 27, 53 и 56). Уколико ревизор у току обављања ревизије мерења и обелодањивања фер вредности утврди да процена фер вредности сталне имовине није у складу са прописаним захтевима овог стандарда може да изда уздржано, мишљење са резервом или чак и негативно мишљење. Управо због ове својеврсне „ бране“ приказане у поменутиим међународним стандардима ревизије сваку процену по фер вредности треба да обављају професионалци, стручна и искусна лица о чему у сваком конкретном случају треба сачинити извештај о извршеној процени.

МСР 16 даје могућност пословном ентитету да промени модел за накнадно мерење сталне имовине односно да може да пређе са набавног на модел ревалоризације и обрнуто што представља промену рачуноводствене политике и измену општег акта. У таквој ситуацији се рачуноводствена политика мора применити ретроактивно на претходни период а ова промена и њени ефекти морају бити обелодањени у напоменама уз финансијске извештаје. Једино приликом прве процене по фер вредности ентитет није у обавези да нову рачуноводствену политику односно изабрани модел ревалоризације примени ретроактивно на претходни период.

МСФИ 13 који се примењује од 1.01 2013., дефинише фер вредност, даје оквир за одмеравање фер вредности и захтева обелодањивања о одмеравању фер вредности. Циљ објективног одмеравања фер вредности према овом стандарду је да се процени цена по којој би била реализована редовна трансакција продаје

имовине или преноса обавезе између учесника на тржишту на датум одмеравања по текућим тржишним условима (МСФИ 13, параграф 1). Фер вредност представља цену која би била добијена (која би се наплатила) за продају имовине, или платила за пренос обавезе у редовној трансакцији између учесника на тржишту на датум одмеравања. Најбитнија претпоставка одмеравања фер вредности јесте да су имовина или обавеза размењени у редовној трансакцији између тржишних учесника приликом продаје имовине или преноса обавезе на датум одмеравања по текућим тржишним условима, да се трансакција продаје имовине или преноса обавезе одвија или на примарном тржишту за имовину или обавезу или у одсуству примарног тржишта, на најповољнијем тржишту за имовину или обавезу. Ентитет користи технику процене вредности која је одговарајућа за дате околности и за коју су доступни подаци довољни за одмеравање фер вредности, при чему максимално користи релевантне уочљиве инпуте и на минимум своди коришћење неуочљивих инпута (МСФИ 13, параграф 61).

Три технике процене вредности у широкој употреби су тржишни приступ, трошковни приступ и приходни приступ (МСФИ 13, параграф 62). Тржишни приступ користи цене и друге релевантне информације генерисане у тржишним трансакцијама са идентичном или упоредивом (тј. сличном) имовином, обавезама или групама имовине и обавеза, као што су пословања. Трошковни приступ одражава износ који је тренутно потребан да се замени сервисни капацитет имовине (често се назива садашњи трошак замене). Приходни приступ конвертује будуће износе (на пример, токови готовине или приходи и расходи) у јединствен садашњи (тј. дисконтовани) износ. Када се користи приходни приступ, одмеравање фер вредности одражава садашња очекивања тржишта о тим будућим износима. Технике процене вредности, које се примењују за одмеравање фер вредности, требало би максимално да користе релевантне уочљиве инпуте и своде на минимум коришћење неуочљивих инпута. Ентитет ће изабрати инпуте који су у складу са карактеристикама имовине или обавезе, а које би тржишни учесници узели у обзир у трансакцији са таквом имовином или обавезом (МСФИ 13, ставови, 67, 68, 69). При том се разликују следеће хијерархије инпута:

Инпути нивоа 1 - то су котиране цене (некориговане) на активном тржишту за идентичну имовину или обавезе којима ентитет има приступ на датум одмеравања. Котирана цена на активном тржишту пружа најпозданији доказ фер вредности и користи се без корекција у одмеравању фер вредности кад год је

доступна, осим као што је утврђено у параграфу 79 (МСФИ 13, параграфи 76 до 80).

Инпути нивоа 2- то су инпути који нису котиране цене укључене у ниво 1 које су уочљиве за имовину или обавезу, било директно или индиректно. Ако имовина или обавеза имају специфичне (уговорне) услове, инпути нивоа 2 морају бити суштински уочљиви за целокупан период важења имовине или обавезе. Инпути нивоа 2 укључују следеће: (а) котиране цене за сличну имовину или обавезе на активном тржишту, (б) котиране цене за идентичну или сличну имовину или обавезе на тржиштима која нису активна. (в) инпути који нису котиране цене, а који су уочљиви за имовину или обавезу (МСФИ 13, параграфи 81 до 85).

Инпути нивоа 3- то су неуочљиви инпути за имовину или обавезе. Неуочљиви инпути се користе у одмеравању фер вредности у мери у којој релевантни уочљиви инпути нису доступни, чиме се дозвољава ситуација у којој постоји мала, или непостојећа тржишна активност везана за имовину или обавезу у моменту одмеравања (МСФИ 13, параграф 86 до 90).

Оцењено је да је неразумевање начина на који је утврђивана фер вредност значајно допинела размери глобалне финансијске кризе. (Видети опширније у: Шкарић Јовановић, 2011).

3. УТИЦАЈ ЕФЕКТА ПРОЦЕНЕ ПО ФЕР ВРЕДНОСТИ НА ПРИЗНАВАЊЕ У ПОРЕСКОМ БИЛАНСУ

За утврђивање основице пореза на добит, као расход у пореском билансу признаје се амортизација обрачуната у износима и на начин који је утврђен Законом о порезу на добит, а не рачуноводствена амортизација (Закон о порезу на добит, члан 10). Амортизацији по пореским прописима подлежу нематеријална имовина и стална средства чији је век трајања дужи од годину и дана и чија је набавна цена у моменту стицања већа од просечне бруто зараде запослених у Републици Србији. Стална средства су разврстана у пет амортизационих група, а за сваку од њих је прописана посебна стопа амортизације. (Закон о порезу на добит, члан 10). За прву групу сталних средстава (непокретности) прописан је пропорционални метод обрачуна амортизације за свако стално средство појединачно, а за остале групе (од II до V- постројења и опрема) дегресивни метод на вредност средстава разврстаних по групама. За стална средства која су разврстана у прву групу (основица је набавна вредност која се утврђује у моменту набавке), набавна вредност остаје основица за обрачун пореске амортизације

и приликом накнадног мерења иако се ентитет определио за метод ревалоризације односно поштене вредности. То значи да процене по фер вредности и промене књиговодствене набавне вредности (повећање или смањење) немају утицај на висину основице за пореску амортизацију а самим тим и на висину расхода амортизације који се признају у пореском билансу односно на висину исказаног пореза на добит. Код сталних средстава од II до V групе (постројења и опрема) основица за обрачун пореске амортизације је садашња (неотписана) вредност групе. Промене у смислу повећања или смањења садашње вредности до којих долази услед процене по фер вредности такође не утичу на обрачун пореске амортизације односно на висину расхода по овом основу нити на висину исказаног пореза на добит.

За сврху одређивања капиталног добитка, набавна цена јесте цена по којој је обвезник стекао имовину, умањена по основу амортизације утврђене у складу са Законом о порезу на добит (члан 29 Закона о порезу на добит). Набавна цена коригује се на процењену, односно фер вредност, утврђену у складу са МРС, односно МСФИ, односно МСФИ за МСП и усвојеним рачуноводственим политикама, уколико је промена на фер вредност исказивана у целини као приход периода у коме је вршена. Дакле, у свим оним случајевима где је евидентирано повећање набавне вредности сталне имовине у корист рачуна ревалоризационе резерве, а не у корист прихода, не може бити признато приликом обрачуна капиталног добитка у моменту продаје или било ког другог преноса уз накнаду.

ЗАКЉУЧАК

Ревалоризација је одувек, а посебно после инаугурације концепта фер вредности (флексибилност унутар рачуноводствених регулаторних оквира), отварала бројне проблеме, дискусије и дилеме да ли је изабрани и примењени модел даје ефекте који сталну имовину приближавају чињеничном стању односно тржишној вредности. Самим тим увек остаје отворено питање да ли су финансијски извештаји, поштени, тачни, транспарентни, да ли верно одражавају финансијски положај и резултат пословања ентитета и да ли су одлуке које се доносе на бази финансијских информација на бази таквих финансијских извештаја квалитетне и компетентне и какве последице могу имати на опстанак, раст и развој ентитета.

Имајући у виду да стална имовина има високо учешће у структури активе великих али и средњих ентитета, био је мотив који

нас је определио да истражимо какве и колико велике по обиму негативне импликације може да проузрокује злоупотреба агресивне ревалоризације на овом сегменту имовине и то како на слику финансијског положаја (принцип опрезности-имовина не сме бити прецењена, а обавезе потцењене) тако и штете због лажног приказивања пословног резултата (лажна пореска основица) које се наносе држави утајом пореза, лажним стечајевима и самом ентитету када се на овај начин расподељује незарађени и на тржишту нереализовани добитак (груба злоупотреба принцип реализације), незаконито стицање имовинске користи итд. Или, уместо обелодањивања и објективирања чак и самих индиција да постоји губитак (принцип импаритета), прикривање губитака у целости или њихово смањивање уместо признавање и обелодањивање чиме се чини штета ентитету што дугорочно може да води у велике проблеме ако то постане „пракса“ чак и до елиминације ентита на тржишној сцени. Посебан акценат је инсистирање на чињеници да оваква дела најчешће значе преварне радње (порески прекршаји или кривична дела) које се, ако се открију, процесуирају по службеној дужности од стране надлежних државних органа. Због свих ових разлога сматрамо да је највећа одговорност форензичара, ревизора и пореских инспектора да познају све технике „креативног“ рачуноводства чији је саставни део и агресивно рачуноводство и да такве појаве откривају, процесуирају и спречавају. У том смислу се континуирана едукација сматра преко потребном јер се и на другој страни стално проналазе нове „технике“ које треба откривати и познавати, а овај рад је, сматрамо, само један мали корак и допринос том циљу јер се у нашој литератури и пракси надлежних државних институција овом проблему не поклања потребна пажња.

ЛИТЕРАТУРА

1. Barker, R., & Schulte, S. (2017). Representing the market perspective: Fair value measurement for non-financial assets. *Accounting, Organizations and Society*, 56, 55-67.
2. Bell, W. (2017). *Foundations of Futures Studies: Volume 2: Values, Objectivity, and the Good Society*. Routledge;
3. Bratten, B., Causholli, M., & Khan, U. (2016). Usefulness of fair values for predicting banks' future earnings: evidence from other comprehensive income and its components. *Review of Accounting Studies*, 21(1), 280-315;

4. Bratten, B., Gaynor, L. M., McDaniel, L., Montague, N. R., & Sierra, G. E. (2013). The audit of fair values and other estimates: The effects of underlying environmental, task, and auditor-specific factors. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(sp1), 7-44.;
5. Busso, D. (2018). Does IFRS 13 Improve the Disclosure of the Fair Value Measurement? An empirical analysis of the real estate sector in Europe. *GSTF Journal on Business Review (GBR)*, 3(4).
6. Cenciarelli, V. G., De Santis, F., & Greco, G. (2018). External audit and fair value measurements;
7. Chen, W., Shroff, P. K., & Zhang, I. (2017). Fair value accounting: Consequences of booking market-driven goodwill impairment;
8. Chung, S. G., Goh, B. W., Ng, J., & Yong, K. O. (2017). Voluntary fair value disclosures beyond SFAS 157's three-level estimates. *Review of accounting studies*, 22(1), 430-468
9. Evans, M. E., Hodder, L., & Hopkins, P. E. (2014). The predictive ability of fair values for future financial performance of commercial banks and the relation of predictive ability to banks' share prices. *Contemporary Accounting Research*, 31(1), 13-44;
10. Ferreira, P. P., Kräussl, R., Landsman, W. R., Nykyforovych, M., & Pope, P. F. (2018). Reliability and Relevance of Fair Values: Private Equity Investments and Investee Fundamentals;
11. Fiechter, P., & Novotny-Farkas, Z. (2017). The impact of the institutional environment on the value relevance of fair values. *Review of Accounting Studies*, 22(1), 392-429.;
12. Goh, B. W., Li, D., Ng, J., & Yong, K. O. (2015). Market pricing of banks' fair value assets reported under SFAS 157 since the 2008 financial crisis. *Journal of Accounting and Public Policy*, 34(2), 129-145;
13. Gokcen, G., & Teraman, O. (2018). Importance of Synergistic Value in the Context of Business Combination: A Case Study From Turkey. *Economics*, 6(1), 49-60;
14. Griffith, E. (2015). Auditors, specialists, and professional jurisdiction in audits of fair values;
15. Griffith, E. E. (2015). How Do Auditors Use Valuation Specialists When Auditing Fair Values?. *Unpublished paper, The University of Wisconsin-Madison*;
16. Hanley, K. W., Jagolinzer, A. D., & Nikolova, S. (2018). Strategic Estimation of Asset Fair Values.;
17. Knežević, G., Pavlović, V., Stevanović, S. (2015). New Accounting Rules for the Recognition and Measurement of

- Financial Instruments - Some Issues Implied by the IFRS 9. *Ekonomski pogledi*, 17(3), 91-106.
18. Lawrence, A., Siriviriyakul, S., & Sloan, R. G. (2015). Who's the fairest of them all? Evidence from closed-end funds. *The Accounting Review*, 91(1), 207-227.
 19. Marai, A., Pavlović, V. (2013). Earnings Management vs Financial Reporting Fraud – Key Features for Distinguishing, *Facta universitatis - series: Economics and Organization*, 10(1), 39-47
 20. McDonough, R. P., & Shakespeare, C. M. (2015). Fair value measurement capabilities, disclosure, and the perceived reliability of fair value estimates: A discussion of Bhat and Ryan. *Accounting, Organizations and Society*, 46, 96-99.
 21. McDonough, R. P., & Shakespeare, C. M. (2015). Fair value measurement capabilities, disclosure, and the perceived reliability of fair value estimates: A discussion of Bhat and Ryan. *Accounting, Organizations and Society*, 46, 96-99.
 22. Müller, M. A., Riedl, E. J., & Sellhorn, T. (2015). Recognition versus disclosure of fair values. *The Accounting Review*, 90(6), 2411-2447;
 23. Ramasamy, R., Kumar, B. C., & Saldi, S. B. M. (2018). Soft Computing of Credit Risk of Bond Portfolios. In *Soft Computing: Theories and Applications* (pp. 815-828). Springer, Singapore.
 24. Siekkinen, J. (2016). Value relevance of fair values in different investor protection environments. *Accounting forum*, 40(1), 1-15.
 25. Skoda, M., & Bockova, K. H. (2018). Has Financial Crisis Been the Crisis of Fair Value Accounting?. *IJAME*. Available online at www.managementjournal.info
 26. Song, X. (2015). Value relevance of fair values—Empirical evidence of the impact of market volatility. *Accounting Perspectives*, 14(2), 91-116.
 27. Stojilković, M. (2011). Towards a criticism of fair value accounting. *Facta universitatis - series: Economics and Organization*, 8(1), 91-109.
 28. Stojilković, M. (2010). Fair value accounting: The beginning of the end. *Facta universitatis - series: Economics and Organization*, 7(2), 163-177.
 29. Zamora-Ramírez, C., & Morales-Díaz, J. (2018). The Use of Fair Value Measurement in Financial Reporting: A Literature Review. *Estudios de Economía Aplicada*, 36(2), 489-514.;

30. Андрић, М. & Вуковић, Б. (2015). Признавање и вредновање билансне имовине сходно захтевима регулаторног оквира. *Економски погледи*, 17(2), 49-64.
31. Закон о порезима на имовину („Сл. гласник РС“, бр.26/01...47/13).
32. Закон о порезу на добит правних лица („Сл. гласник РС“, бр.25/...142/14)
33. Закон о проценитељима вредности непокретности („Сл. гласник РС“ 108/16)
34. Закон о рачуноводству („Службени гласник РС“ бр.62/13)
35. Закон о ревизији („Сл. гласник РС“62/13)
36. Јухас, Г. (2011). Секјуритизација кредита и узроци хипотекарне кризе, *Економски погледи*, 13(1), 101-125.
37. Концептуални оквир за финансијско извештавање (IASB, 2010).
38. Међународни рачуноводствени стандард 12 - Порези на добитак (Министарство финансија Републике Србије, званични превод, 2014)
39. Међународни рачуноводствени стандард 16 - Некретнине, постројења и опрема (Министарство финансија Републике Србије, званични превод, 2014)
40. Међународни стандарди и саопштења ревизије, уверавања и етике (МСР-Савез рачуновођа и ревизора Србије, 2006).
41. Међународни стандарди процењивања (International Valuation Standards). The International valuation Standards Committee-IVSC- www.rics.org
42. МСФИ 13 Одмеравање фер вредности. (Министарство финансија Републике Србије, званични превод)
43. МСФИ за МСП (Министарство финансија Републике Србије, званични превод, 2013)
44. Оквир за припремање и приказивање финансијских извештаја, IASB, 2001)
45. Павловић, В. & Љумовић, И. (2009). Финансијска регулатива у САД као покретач актуелне светске кризе. *Рачуноводство*, 53(5-6), 78-93.
46. Правилник о начину признавања, вредновања, презентације и обелодањивања позиција у појединачним финансијским извештајима микро и других правних лица („Сл. гл. РС“, бр. 118/2013 и 95/2014)
47. Шкарић Јовановић Ката (2009). Финансијска криза – повод за преиспитивање основа вредновања финансијских инструмената, зборник радова 40. симпозијум Савеза